

חלום בדמי כבוד- גרמאו מנגיסטו – ניתוח הסיפור

את הסיפור מומלץ לקשר לשירים שלמדנו ביחידה הראשונה סביב הנושא: **"החברה הישראלית בין שבר לאיחוי"** וכן לשיר **"ליבי במזרח"** מאת יהודה הלוי המבטא את הכמיהה לעלות לציון.

חלום בדמי כבוד- גרמאו מנגיסטו – ניתוח הסיפור

הסיפור "חלום בדמי כבוד" הוא סיפור בגוף ראשון המשחזר את הטיסה של העולים מאתיופיה לישראל במהלך "מבצע משה", ואת המפגש הראשוני שלהם עם ה"ארץ המובטחת" ועם נציגיה של מדינת ישראל. זהו סיפור שעיקרו **חלום ושיבר**. אולם על אף השבר וה"קריעה" מתרבות שורשית ועמוקה, ולמרות המחיר הכבד הכרוך במסע ובהתנגשות עם המציאות, נושבת ממשפטי הסיום של היצירה רוח אופטימית, בבחינת אף על פי כן, עדיפה בפני בטיבבו, המנהיג הרוחני וכהן הקבוצה, היקיצה מן החלום על פני גלות וחלום אוטופי.

אקספוזיציה

זמן - 1985- נזכר כבר במשפט הפתיחה של הסיפור, והוא מכוון אותנו לאירוע ההיסטורי של "מבצע משה", שמטרתו הייתה העלאת יהודי אתיופיה לישראל. לאחר מסע רגלי קשה ורב תלאות, שארך חדשים ארוכים המתינו משפחות העולים מאתיופיה במחנות הפליטים בסודאן, משם חולצו במטוסים בסיועו של חיל האוויר הישראלי.

מקום - במטוס ישראלי, מעל המרחב האווירי של בן גוריון, נתב"ג **כמטונימיה** לירושלים ולא"י.

דמויות - אמוינאש מנשה היא המספרת של הסיפור. פרוש שמה אמוינאש הוא: בת שיחי- משהי שחולקים עמה סוד, חושפים בפניה את צפונות הלב. היא מסוגלת לראות את המציאות נכוחה, מדם לבה. "אב נפשה"- הכהן בטיבבו- פרוש שמו בחכמתו. אלו הן הדמויות הראשיות בסיפור. אמוינאש תוביל בחכמתה הנשית ובראייתה המפוכחת את השינוי במשפחתה שלה ואצל בעלה, תסיר את הצעיפים אט אט מעיניו, עד להתפכחות. שניהם בני שמונים, בטיבבו הוא המנהיג הרוחני של הקהילה שהוטסה ארצה.

במטוס מצויים- "שבעים אנשים כהי עור וכוהן אחד" –בתיאור זה יש הפרדה הנושאת כבוד לכוהן, והקבלה סמלית ל71 חברי הסנהדרין. זוהי **אנלוגיה** התורמת להיותו של הכהן איוב בטיבבו מנהיג רוחני רם מעלה ובעל חשיבות בעיני בני עדתו. כידוע, הסנהדרין היוותה סמכות עליונה לפסיקת הלכה ומשפט בעם היהודי. הסנהדרין ישבה בבית המקדש בירושלים.

גרעין העלילה- הלם תרבות- ההתנגשות הבלתי נמנעת בין החלום האוטופי של עולי אתיופיה, לבין המציאות המודרנית של מדינת ישראל. כבר במהלך הטיסה אמויאל מספרת כי שלוש המילים "בשנה הבאה בירושלים"- האריכה את חייהם. ומול שלוש המילים הללו המסמלות יותר מכל את החלום המתמשך אלפיים שנה, מעמידה שלוש מלים אחרות- "יש חשש ממשי". כבר לפני הנחיתה היא מרגישה בחושיה החדים, את השבר הבלתי נמנע שאכן יתרחש מיד עם הנחיתה.

תהליך ההתפכחות- ההתעוררות מן החלום...

הדמויות הראשיות קרי: הכהן בטיבבו ואמויאל מנשה, עוברות שינוי במהלך היצירה. הקונפליקט החיצוני, שנוצר כתוצאה מהמפגש עם החברה הישראלית פתח קונפליקט פנימי שהביא להתפכחות והגיע לידי פתרון בסיום היצירה.

תהליך ההתפכחות מעוצב באמצעות:

1. המפגשים עם הארץ ונציגיה- הפרשנות השונה ומשלבי הלשון-

כבר במהלך הטיסה עצמה ויותר מכך עם הנחיתה, מומחש ההלם התרבותי של המפגש של עולי אתיופיה עם מציאות החיים המודרנית בישראל באור משעשע. ממד זה נבנה באמצעות הפער בין שפת חלומם של עולי אתיופיה, שאמארתה (אמויאל מנשה) משמשת להם לפה, לבין מה שמבין הקורא החי בתוך התרבות הישראלית המערבית המתועשת. פערים אלו יוצרים מעין קומדיה של טעויות הממתנות את עוצמת הנחיתה ואת הכאב.

להלן כמה דוגמאות: הדיאלקט מכונה בפי המספרת "בת קול", דמות נוספת המופיעה כשרק ראשה מדבר אליהם מתוארת כך: "פתע צלע מרובעת נפעה באמצע הקיר, וראש אישה נמזג לתוך האולם. פה נטול גוף בירך, ברוכים הבאים לישראל", לאחר חלוקת הכסף והדברים ה"מעודדים" הנאמרים "הראש נעלם והקיר התאחה"- התיאור המשעשע עומד בניגוד למציאות הקרה וחסרת האינטימיות. אין קבלת פנים אמיתית וחמה בגובה העיניים, אין אמפטיה או חמלה כלפי העולים, אלא קבלת פנים מנוכרת מתובלת במתן כסף – סל קליטה לצורכי מחייה של העולים. החלום הרוחני הוחלף בכסף.

סיטואציה נוספת שבה, ההומור מממן את הבהלה מן המציאות התזזיתית החדשה היא אופן תיאור הרכבת, על דרך ההאנשה, כזקנה עתיקה מאוד משום שכל איבריה רועדים: "והרכבת זקנה הרבה יותר מכל אחד מאתנו ואף משנינו יחדיו. היא רועדת, מאוד רועדת..

דוגמא נוספת להאנשה ניתן לראות בדלת הנסגרת על גופה של אמויאל ומאיימת לרסק את עצמותיה ולבלוע אותה, כסמל למעשה ההבלעות של העדה האתיופית בחברה הישראלית.

לשונם של הכהן בטיבבו ושל אמארבתה ויטאלית, יש בה חדווה ועוצמה. הם אינם

מוותרים בקלות, אינם פסיביים ולא עולה באף אחד מרגעי הקריאה בסיפור תחושת מסכנות או עליבות. נהפוך הוא. גם הלשון העשירה, רבת הרבדים, בה הם מבטאים את מחשבותיהם, מעצימה את נוכחותם הכריזמטית רבת ההשפעה. זוהי התעוררות שבה אט אט הולכים ומתבררים פניו הריאליות של המקום המשוגע הזה, ובו ומתוכו צריך לבוא התיקון.

לשון קודש ולשון חול כמייצגי ההתנגשות בין העולים למציאות הישראלית

כבר מתחילת קריאתו ניתן לחוש בסיפור בהתנגשות בין שפת החזון לבין שפת ההווה הארצית, בין לשון יומיומית ללשון קודש ופיוט השזורה באזכורים למקורות, לדברי חז"ל ולמדרשים (כמו" בירושלים אין פגעים ואין נגעים", "אחותנו כוספת", "שפת תפילתו של הכהן המתייחד עם אלוהיו ועוד).זו לשון חול, וזו אומרת שירה זו לשון עניינית ופרקטית וזו לשון ציורית, לשון החלום והכבוד. אחת מייצגת את החלום והשנייה את השבר. משלבי הלשון מייצגים את הניגוד המתפרש לאורך הסיפור בין התרבות השורשית, ובין המציאות הישראלית. בנוסף ישנה תביעה מהעולים למחיקת השפה במובנה העמוק, שכן בתהליך החינוך מחדש ידרשו החולמים לדבר עברית אחרת, חדשה, מחוקה ומטוהרת מהיסטוריה וזיכרון, לשון של פלסטיק ואיקאה, נטולת ייחוד וזהות, כאותם כסאות פלסטיק העשויים בתבנית אחידה, ללא מגע יד אדם.

2. כותרת הסיפור חלום בדמי כבוד ומוטיב הדמים

כותרת הסיפור מורה על השבר העובר לאורכו. המילה "דמי" היא צורת הנסמך של המילה **דמים** בשני מובניה הגשמת החלום היא במחיר אבדן הכבוד. המילה 'דמי' בהקשרה הכספי חומרי מרמזת גם לשינוי הערכי העולה מן הסיפור את מקום הרוח, החלום, יתפסו החומרי והגשמי. - בתמורה לכסף שיקבלו העולים, הם ידרשו לעבור חינוך מחדש, לשכוח את אורחות חייהם הישנים. הגם שהסיכוי לכך קלוש, עצם ההכרזה מקוממת ומכעיסה. כאילו לא למדה מדינת ישראל דבר מניסיונותיה למחוק זהויות ותרבויות בעבר.

הכסף מוזכר כדימוי גם בנימוקיו של הכהן איוב בטיבבו לביטחוננו בכך שכבודו לא יפגע, דימוי שממנו עולה גם ביקורת על הצריכה החומרנית שאינה יודעת שובע: "נהרות נוהרים מהרים למהמורות הכסף מתגלגל אל אנשים החשים חיסרון תמידי ובלתי מסופק לחומר, ורוח השכינה המרחפת מעל העיר הקדושה, שלמה היא ואין בה שום חיסרון, אינה נוטלת כבוד מאדם, אלא מאצילה לו אותו", השיב אב נפשי".

המשמעות השנייה העולה מן המילה 'דמי' נקשרת בדם (צורת נסמך רבים), **דמים**, ולמשמעויותיה בסיפור:

א. בני העדה הם מבקשי שלום הכוהן בטיבבו מכונה "המפייס הגדול" וכפי שמספרת אמארתה, בעוברו בכפרים דרש ממי שידיהם מגואלות בדם ללחוץ ידיים ולהתפייס.

ב. אמאויש מנשה מדברת מדם ליבה. היא כואבת ומבטאת את כאבה של העדה באופן אותנטי ואמין מאוד.

ג. הדמים מצביעים על הפער בין החלום האוטופי לבין המציאות המדממת שאינה יודעת שבעה. עניין זה מוצג בכל עוצמתו עם הנחיתה כאשר העולים מבקשים לנשק את עפרה של ארץ ישראל, אבל האדמה מכוסה בזפת. הכוהן בטיבבו יפרש את הדם במצחו כאות ברית בינו ובין האל אבל אמאויש, (הגם שהיא טועה לחשוב שהם נחתו בירושלים בעוד שמקום הנחיתה הוא נמל התעופה בן גוריון שבלוד, אפשר לפרש טעות זו כמטונימיה – כל מקום בא"י נחשב כירושלים), תתייחס אל האדמה כרחם ותזהה באינטואיציה נשית-אימהית כי הדם הוא פצע המצביע על המקום ואופיו: "אדמה רכה", אמרתי, "סופגת דם אדם, כל סופג סופו להתמלא במוקדם או במאוחר, ברם אדמה היודעת להקזי דם מבלי שתהיה מסוגלת לסופגו, עלולה להיוותר בצימאון תמיד..."

ד. היחס לו זוכים בני העדה, המתגלם בסגנון דיבורה החצוף של נציגת הסוכנות, בערעור מעמדו של הכוהן בטיבבו ובנפילתו מן הכיסאות "המתהוללים עליו" הוא בבחינת הלבנת פנים שהם על פי חז"ל בבחינת שפיכת דמים: **"כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שפך דמים רבים"**. חוצפה זאת עומדת אל מול ההקרבה הרבה לה נדרשה הקהילה האתיופית לשם הגשמת החלום: "אנחנו חצינו ג'ונגלים שורצי חיות רעות, עברנו מדבריות צחיחות, הקרבנו דם אחינו במסע מפרך אל החלום ואחותנו מברכת אותנו בהד קולה, מדוע אינה ניצבת מולנו, לוחצת ידינו, מדברת עמנו כדרך אחים" רוטנת אמאויש.

ה. הקשרים נוספים העולים מן הכותרת משתמעים מתוך קריאת המילה כדמי, שפירושה דממה, דומיה ושתיקה. **הדממה והדום** מופיעים בסיפור כמוטיבים המסמנים את גודל המורא מפני חילול כבוד המנהיג: על הכוהן בטיבבו נאמר שבעוברו בכפרים "העוברים והשבים נהגו לעמוד דום עד שהרים הסתירוהו ואופקים חבקהו". כנגד תמונה זו, המסמלת את מעמדו וגדולתו, ניצבת תמונת ההשפלה והביזוי הנפילה מן הכיסאות, על כל המשמעות הסמלית העולה ממנה: בהגיעם למקום המפגש עם נציגת הסוכנות היו מסודרים כסאות שווים בגודלם, בטיבבו היה נבון, לא היה כיסא כבוד עבורו. אמאויש בקשה מאחד הבחורים להשחיל כיסא על כיסא, וכך ניסתה ליצור עבורו כיסא שיהלום את מעמדו, אולם הכיסאות התפרקו והכהן נפל. תמונה סימבולית זו

משקפת את אובדן מעמדו של הכהן בארץ, את אובדן הכבוד. לאחר הנפילה נאמר: "נערינו חיש הקיפוהו וגלגלו מעליו המושבים הבוגדניים. אב נפשי הזדקף, וכולנו, דום עמדנו". עדיין הכהן בטיבבו זכה לכבוד מבני קהילתו, גם יחס זה יתפוגג בהמשך.

1. מוטיב הדממה מרמז גם לחינוך מחדש- לדרישה מבני העדה לאבד את קולם הייחודי, להשתיק את החלום ולמחוק את שמם, ואת זהותם, ולהיטמע בתהליך המייסר של "כור ההיתוך" המצפה לכל העולים המגיעים ארצה. בתוך כך ניתן לראות כדוגמא את הלבוש החשוף של נציגת הסוכנות, שנקראת בפי העולים "משוגעת", כי אין דרך אחרת לבטא את חוסר ההבנה שלה כלפיהם. בנוסף היא "עירומה למחצה", כלומר לובשת חולצת בטן ומכנסיים – שזהו לבוש גברי, והעולים, שלבושים גלימות ארוכות משפשפים עיניהם בתדהמה בחזותם את הלבוש החשוף הזה בארץ הקודש, וכיצד אישה לובשת לבוש של גבר. הכהן בטיבבו, בפייסנות האופיינית שלו, אומר, שהיא מחזירה "עטרה ליושנה", שזהו עידן "טרום עץ הדעת...", למעשה, הלבוש אף הוא מייצג את השונות בין החלום הרליגיוזי(דתי), כמאפיין את ארץ הקודש, לבין המציאות החילונית מודרנית. הגברים בתגובה למחזה- השתמשו במצנפותיהם על מנת לכסות את עיניהם, הצעירים הביטו בכל דבר שהוא רק הנערה, והנשים רצו אליה עם צעיפים על מנת לכסות אותה. בתהליך כור ההיתוך, תעלה הדרישה שהעולים ישנו את סגנון לבושם ויידמו לנערה.

3. אלוזיות מקראיות

ירושלים של זהב מכוסה בזפת

נשוב אל השעה שבה המטוס עובר מעל לירושלים. זהו רגע המבטא בכל עוצמתו את גודל החזון והאמונה המשיחית התמה, בה אווזים בני העדה מזה דורות. זוהי דממת קודש המזכירה את שעת מתן תורה אזכור זה עולה כאן גם מתוך הפחד להתבונן במראות הנגלים בבחינת "לא יראני האדם וחי" ("שמות ל"ג, כ). בה בעת, באופן אירוני מסמן רגע זה גם את רגע הפיכחון שבו יסירו בני העדה קוֹרָה מבין עיניהם..

בשעה זו עדין צעיף מסתיר את פניה הריאליים גשמיים של- המציאות הישראלית ומותיר אותם באמונתם וכמיהתם בת אלפיים שנה לחזות בירושלים שבדמיונם: "דממה שררה. כולנו התכנסנו בעצמנו וצפינו בהשתאות בירושלים. אני יודעת בדיוק איזו ירושלים רואה כל איש בדמיונו, אני בת שמונים. זה חוזה בבית מקדש עטור זהב, מראשו בוקעות אלומות אור, העולות שמימה ויורדות ארצה וזורעות שלום וביטחון בין שבטי ישראל.. זה צופה בדביר, העומד על אבן השתייה, שבו מוצבים בהדר משכן ארון הברית והכרובים, בהיכל הקודש שבו עבודות הפולחן ובאולם שדרכו נכנסים ויוצאים רבבות מתפללים.. זה צופה בחדווה בחיות טורפות, המתפתלות בצלעות הר ציון ומלחכות עשבים רכים ככבשים.. וזה מביט בפליאה

בזרעים הנופלים ארצה ממקורות יונים, נובטים כהרף עין, קורמים עור וגידים ובו ביום נושאים פירות מתוקים ומזינים, שקוטפים ואוכלים השוקדים בלימוד תורה ותפילה בבית אלוהים."

ההרמזים לתיאורי המשכן (ראה למשל, מלכים א, ו, לחזון יחזקאל בהתגשמותו ולחזון אחרית

הימים בישעיהו ברורים ומלמדים על שגב החלום ועומק אמונת הדורות העומדת להתגשם אל מול עיניהם אמונה זו בשלמותה של ירושלים ובתפארתה מקורה, כנראה, גם במדרש חז"ל שלפיו אילו יכול היה רבי עקיבא היה נותן לרחל, רעייתו, תכשיט ירושלים של זהב.

-רגע הנחיתה נע בין חלום ומציאות, יצאה שוב בת קול ובישרה, "אחים ואחיות הנכבדים, בעוד חמש דקות ננחת בנמל תעופה בן גוריון, אנא הישארו חגורים במקומותיכם." כולנו הקצנו, הסרנו צעיפינו מעיינינו, כלא מאמינים התבוננו באדמת הקודש באה וקרבה אלינו ודמעות אצורות בתוכנו התפרצו בפרץ גדול וחנקו גרונותינו. גלגלי המטוס נגעו בקרקע, מנועיו דממו, דלתותיו נפערו לרווחה. כחולמים היינו מביטים בסולם מוצב ארצה וראשו נושק למפתן המטוס.

הקונוטציה לסולם יעקב מעניקה פאתוס ורוממות למעמד, שפה נכונה לנפש הנרגשת עד דמעות, האחווה באמונתה כי הנה נס נעשה לבאים הנדמים בעצמם למלאכים בגלימותיהם וצעפיהם הלבנים. בה בעת נרמזת ההתנגשות הצפויה עם הבלבול שהוא יוצר בהומור דק, המרכז במידת מה את ההלם.

בת הקול אינה אלא דיילת בת אדם, הסולם הוא גרם מדרגות ממשי וראשו במפתן המטוס ולא בשער השמים, גם היורדים ממנו אינם מלאכי אלוהים אלא בני אדם. התמונה היא בסימן הירידה, האדמה הקרבה ובאה אליהם עומדת להכות בפרצופם, אבל הריכוך ההומוריסטי הנוצר מן הפער, סופג אל תוכו, אם להשתמש במטאפורה של אמאויש עצמה, משהו מעוצמת הכאב.

כגודל החלום כך גודל האכזבה. הגם שרגליהם של העולים אינה דורכת על אדמת ירושלים אלא- על זו של נמל התעופה בן גוריון שבלוד, גם זו הראשונה אינה מצופה זהב ואבנים טובות, וגם זו אדמתה מכוסה בזפת קשיח ושפתייהם של הבאים יוותרו משתוקקות לנשק את עפרה הקדוש."

לראשונה נשמע אב נפשנו קובל, ואמא רבתה כמו מהדהדת את קבילתו בפרשנותה המפוכחת, בלשונה הציורית היא מאנישה את האדמה השרויה בצימאון תמידי ואינה יודעת מנוחה, אבל הכוהן בטיבבו מנסה לפייס, אם בשל אישיותו ואם מפני האימה מניפוץ החלום, והוא יוצר נרטיב אחר, חלופי לזה המדמם של אשתו "אמא רבתה, מה לך דברי צחוק ולצון? הלא ידעת כי בירושלים אין פגעים ואין נגעים, אלא מתחוללים אותות ומופתים, והדם המפעפע ממצחי אינו אלא נס בתוך נס, והוא אות ברית בינינו ובין ירושלים, "לימדני אב נפשי תוכחה, ואני השפלתי מבט כתמיד."

אט אט מוסרת האשליה. תחת לצעיף האמונה שירושלים זו אינה נחלקת לשבטים וכי כולם בה

"שבט אחים גם יחד" ("זוג זוג, שחור לבן, לבן שחור, התחבקנו והתנשקנו כדרך אחים אכולי

געגועים הנפגשים לאחר פרידה ממושכת ") .מתגלה העיר כמקום של אדונים ואדוניות ושל רכבים ממוגנים החומקים במהירות ירושלימה, "ואנו שואלים ממוגנים מפני מי ומפני מה .קבלת- הפנים החטופה מוחלפת בבת קול הדוברת אליהם באנונימיות גמורה .כאמור יש משהו משעשע בתיאור זה של הדיילת ובה בעת זהו כאב ההתפכחות .לא פנים אל פנים ולא דיבור אנושי כי אם דיבור שלי" בת קול נשית ונטולת גוף "המקבל את פניהם .הצעף הולך ומוסר, בלשונו של בטיבבו "כפי שאנו שחפצנו לחזות באורות ירושלים והעדפנו לכסות עינינו בצעיפנו וצללנו לתוך ירושלים המדומינת .במוקדם או במאוחר המפגש בינינו לבין אחינו וירושלים איננו נמנע", אמירה שכפי שיתברר, נכונה לשני הצדדים.

מזבח ומזבח חדש

תמונה סימבולית (סמלית) נוספת המלמדת על ההבדל בין ירושלים המדומינת לזו המציאותית הפוסטמודרנית היא במתקן המזוודות .שתי נקודות המבט של שני בני הזוג מגלמות, על דרך ההומור, את הבלבול בו מתנסים העולים: "אב נפשי, הרואה אתה עצם דומם מסתובב סביב עצמו ומוסר תיקים לאדם, שאלתי, אנחנו נמצאים בירושלים, היהודים עובדים אלוה, והדוממים משרתים האדם, "השיב אב נפשי" .

מבעד לפרשנות המשעשעת, מעצם הפער שבין לשון השגב והחזון האוטופי, לפונקציונליות של

המתקן המתואר, מסמנת תמונת העצם הדומם, "הנע ללא מגע יד אדם את מרחב שדה התעופה כמרחב שהחליף את החזון וככזה את השינוי המהותי בין החברה האוטופית לזו המציאות עלי אדמות .שדה התעופה הוא המקום היחיד שאליו מגיעים (ולא "נוהרים") גויים .שדה התעופה, על אולמותיו וה'מזבח' החדש שבמרכזו מתקן לשינוע מזוודות, הם היכלי הקודש המודרניים וזו הדת- החדשה המקדשת את הצרכנות ומכורה לה. אולם שדה התעופה הוא היכל הצריכה החדש שבמרכזו המזבח הפוסטמודרני, הנע במעגלותיו האין סופיים התשוקה הבלתי ממוצה, שאינה יודעת לעולם שובע ורוויה, "הכסף מתגלגל אל אנשים החשים חיסרון תמידי ובלתי מסופק לחומר."

האישה שבקיר המדברת אליהם מגלמת את רוחו של נמל התעופה ומאוחר יותר את זה של מרכז הקליטה, כמקומות שאינם מקומות .תפקידם לנטרל, להרחיק ולשטח כל שונות ואחרות

תרבותית. מטרתה להשטיח או לאפס ולאין את הסובייקטיביות הייחודית שלהם. העדה האתיופית .זוהי ספינה ללא ספן, או אם להשתמש במטאפורה העולה מדבריה של

אמארבתה, רכבת ללא קטר, ללא נהג וללא מנהיג, דבר אשר יגביר את אי הודאות וחוסר

הביטחון, יטלטל ויזעזע.

מרכז הקליטה – סיום היצירה

פעמיים מופיע ומנוסח אופי השהייה הצפוי במרכז הקליטה ובכל פעם הוא מקומם באטימותו,

כאילו לא למדה החברה הישראלית דבר ולא זכרה דבר מכל ניסיונותיה כחברה קולטת עליה :

"במהלך תקופה זו תשהו במרכז קליטה, שבו נלמד אתכם לשכוח אורחות חייכם הגלויים, ונטמיע בכם דרך חיים חדשה, ועתה צאו בדלת הזכוכית ועלו למרכבה." הראש נעלם והקיר התאחה. "טרם אמצה שאלותיי פקדה המשוגעת : הגענו למרכז הקליטה, שבו נלמד אתכם לשכוח אורחות חיי גלות ונטמיע בכם תרבות ודרך חיים חדשים, ועתה רדו מהרכבת ובואו אחרי." בואו אחרי אמרה, באמת כך אמרה. אב נפשי, אנוכי ויתר הקשישים הושלכנו בקומה התחתונה של בניין בן מאה קומות, הבניין לבדו עומד בעולם, הצעירים שוכנו בקומות עליונות הנושקות לשמים."

מרכז הקליטה מתואר כמרחב ממשמע. הוא מחייב הסדרה, נרמול, שליטה, תלות בממסד מפקח המשתקף כאן במתן סל קליטה קבוע בתמורה לשינוי הנדרש מהבאים. זוהי ההיררכיה החדשה, הרוח הרעה" שהעיפה בעיר הקודש כל כתרי הכבוד מראשי הכוהנים והמלכים והשליכה אותם מחוץ לגבולות המדינה, "ושלתוכה יוכנסו בני העדה האתיופית כדי לאפשר את קליטתם בתוך החברה הישראלית. דומה שברגעים אלו גם ההומור המלווה המתעורר במהלך הקריאה משתתק. הגם שהתמוטטות הדפוסים אינה נעשית רק באופן מכוון ומגמתי מלמעלה, והיא תולדה של הלם תרבות הנובע גם מן הפערים הטכנולוגיים, החברה הישראלית אליה באו החולמים הולכת ומתרחקת מן הקול האנושי, מהפנים מול פנים במובנם האנושי.

תמונה מטאפורית המבטאת זאת היטב היא תמונת מרכז הקליטה כמגדל בן מאה קומות, שבו שוכנו העולים. גם אם שיכון המבוגרים בקומות התחתונות נובע מכוונה טובה, להקל עליהם את הטיפול במדרגות, הוא מלמד במובנו הסימבולי על היפוך סדרי עולם אליה ידרשו העולים להסתגל : מגדל בבל מודרני זה בן מאה קומות, בדומה לאלו הצצים לנגד עינינו מידי יום ביומו, הוא ביטוי של עולם השייך לצעירים בלבד) ובעיקר להייטקיסטים שביניהם, (מגדל שראשו בשמים, כמוהו כ"עצם הדומם הסובב סביב עצמו", עגל זהב נרקיסיסטי לו סוגדת החברה כולה החליף את "ירושלים של זהב".

כאן הביקורת נצבעת בהומור מעצם אי הבנת המניעים לשינוי בסדר ההיררכי המוכר, ובכל זאת אי אפשר שלא לשמוע גם את קולה המיוסר והמייסר מתוך רבדיו של הסיפור. **זהו סיום סגור עבור הכהן בטיבבו וזקני העדה. א"י אינה פתוחה בפניו.**

לא ייפלא אפוא כי סיומו של הסיפור מותיר את הכהן בטיבבו ללא מלים. מנותק משפתו ואובד בעולם החדש אליו הושלך, הוא נזקק להיסמכות ולמשען, פניו אל הקיר, אל קיר חדר הביטחון. האלימות בה התנסה, ערעור הביטחון ואי הוודאות מעמידים אותו כשפניו אל הקיר והצעקה שבפיו אילמת. תמונה זו העומדת בסימן של שפיכות הדמים, בסימן המלחמה והדם, מצויה בסתירה טראגית לדמותו של האיש רודף השלום, המפייס הגדול.

"אב נפשי שתק שתיקה רועמת. אני קמתי ממושבי ופסעתי אל צוהר ביתנו, ובעדו הבטתי בשטח אינסופי נטול הרים וגבעות ובדרור הפורח בעפעוף כנפיים נדיב אל האופק. אב נפשי צעד אחרי ונעמד, פניו מול קיר, קיר חדר ביטחון". בטיבבו, הגשמנו חלום, אמרתי, בחיי בטיבבו קראתי לו, והוא נאנח אנחה כבדה ואמר, "הגשמנו חלום בדמי כבוד". "היקיצה היא קץ החלום. אף שבמעבר מחלום להכרה מאכלת חלודה אוכלת חבלי לידה רגישים וכואבים מכל, טובה שבעתיים התפכחות מאשליה מאשר חלום אוטופי".

האכלוס בבניין במרכז הקליטה מסמל אף את המהפך שנוצר בתוך המשפחות האתיופיות. הזקנים שהיו בעלי הכבוד והחכמה בחברה השבטית, יהפכו כעת לתלויים בצעירים, שיתערו במהרה, וישמשו משענת למבוגרים. גם אמויאש שינתה את מעמדה ביחס לבעלה. בסצינת הסיום, לראשונה היא מנתקת את תואר הכבוד "הכהן" משמו של בעלה, הוא הולך אחריה, ולראשונה הוא נשאר שותק.

האם הדברים הם דבריה של אמאויש? האם הם משקפים גם את קולו של המחבר ושל איוב בטיבבו עצמו שנסך בה במהלך כל המסע הזה דברים מפייסים? האם יעמוד הכהן איוב בטיבבו עצמו בניסיון? האם תעמוד בו העדה כולה? האם ינוחמו בשיבתם לארץ אבותם? האם החברה הישראלית תלמד לפגוש את הבאים אליה ביתר סובלנות? דומה כי שאלה זו נותרת פתוחה בסימו של הסיפור, והיא כקריאה לחשבון נפש וכהדהוד לבקשת תיקון עולם שיש לעשותו מתוך תוכה של המציאות וממנה.

ערכים, מעורבות ורלוונטיות

הסיפור "חלום בדמי כבוד" מאת גרמאו מנגיסטו לאחרונה צורף הסיפור לתכנית הלימודים בספרות בחט"ע, זכה בתחרות הסיפור הקצר לשנת של עיתון הארץ תש"ע(2010). בראיון שהתקיים עם הסופר גרמאו מנגיסטו, לאחר זכייתו בפרס, באתר המגרה², אמר מנגיסטו שלפי הבנתו "ספרות חייבת להיות קשורה לחיים של האנשים", ואכן הסיפור שלפנינו יונק את כוחו מתוך הוויית החיים אותה הכיר מקרוב. הסופר עצמו נולד במחוז גונדר שבאתיופיה, ועלה לארץ בשנת 1991. בשנת 2016 סיים גרמאו מנגיסטו את עבודת הדוקטור שלו בחוג לתקשורת שלאוניברסיטת חיפה.

נשאלת השאלה כיצד נקשר סיפור זה לחייך שלך? חיים במדינת ישראל של היום?

ערכים כמו **קבלת האחר**, **גזענות** וחמלה נשזרים בסיפור ומעלים ביקורת חברתית נוקבת על ההווה הישראלית. ביצירה נזכר גם **ערך הכבוד**. בטיבבו מאמין ש"הכבוד נשאב אל עובדי האלוהים והבאים בימים" (זקנים), כאשר הם יורדים מהמטוס הגברים נושאים את הקשישים על הגב. זו התרבות שממנה באו, הזקנים הם בעלי החכמה ועל כן בעלי הכבוד. ואחלו כאן הם **מושלכים** לקומה התחתונה בבניין של מרכז הקליטה, מהדהד את הפס' "אל תשליכני לעת זקנה". מדינת ישראל השליכה את זקני העדה והעמידה אותם מול הקיר. א"י אינה פתוחה בפניהם, אינה מכבדת את מעמדם או את תרבותם. הכהן בטיבבו מקבל על עצמו את הגזרה, ומבין שעל זקנים להיות הקרבנות של הגשמת החלום, שפתוח עבור הצעירים.

הסיכום מעובד ע"פ המאמר "**בין חזון אוטופי לתיקון עולם**" מאת דר' מזל קאופמן